სოფლის მეურნეობა და საკვების წარმოება: საქართველოს პოტენციალი

დავიდ საჰა, ია კაცია

გერმანელ ეკონომისტთა ჯგუფი საქართველოსა
და
ISET-ის კვლევითი ინსტიტუტის კვლევითი ნაშრომი

ბერლინი/თბილისი, სექტემბერი, 2015

საქართველოს სოფლის მეურნეობისა და საკვები პროდუქტების წარმოების პოტენციალი

- ჩვენი პროგნოზით, საქართველოს აქვს 14 სასოფლო-სამეურნეო ან კვების პროდუქტებში სპეციალიზების პოტენციალი სამ ფართო კატეგორიაში:

  – ხილ-ბოსტნეული, თამბაქო
  – რძის პროდუქტები
  – თევზი და ზღვის პროდუქტები

- დამატებით სოფლის მეურნეობის არსებული სპეციალიზაციის ახალი პოტენციალი (მაგ. ღვინო)

- ჩვენ ვაგრძელებთ ორ ეტაპად:
  1. საქართველოსა და მსოფლიო ბაზარზე არსებული მდგომარეობის ანალიზი
  2. საქართველოს კონკურენტული პოტენციალი აღნიშნული პროდუქტების წარმოებაში

➢ **მიზანი: პროგნოზირებული პოტენციალის დამაჯერებლობის შემოწმება**

14 პროდუქტი როგორც საქართველოს ახალი პოტენციალი

ხილი,

ბოსტნეული,

მცენარეული პროდუქტები

თევზი და ზღვის პროდუქტები

რძის პროდუქტები

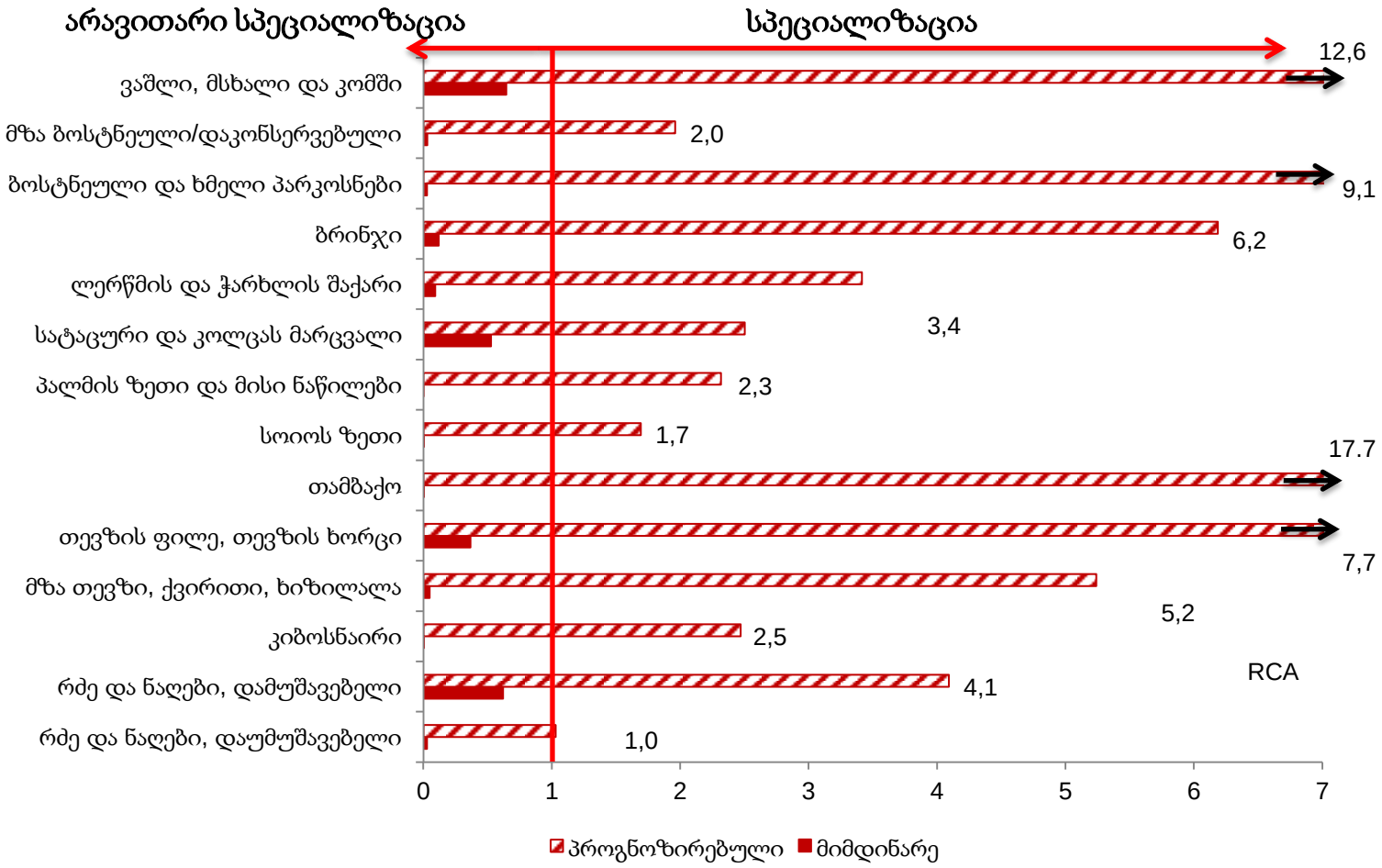

წყარო: საკუთარი გამოთვლები

1. სასოფლო-სამეურნეო და საკვები პროდუქტები: საქართველოსა და მსოფლიო ბაზარზე არსებული მდგომარეობა

მსოფლიო ბაზარი შერჩეული 14 სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტისთვის

მსოფლიო ვაჭრობა, 2012-2014 საშ., მლდ. აშშ დოლარი

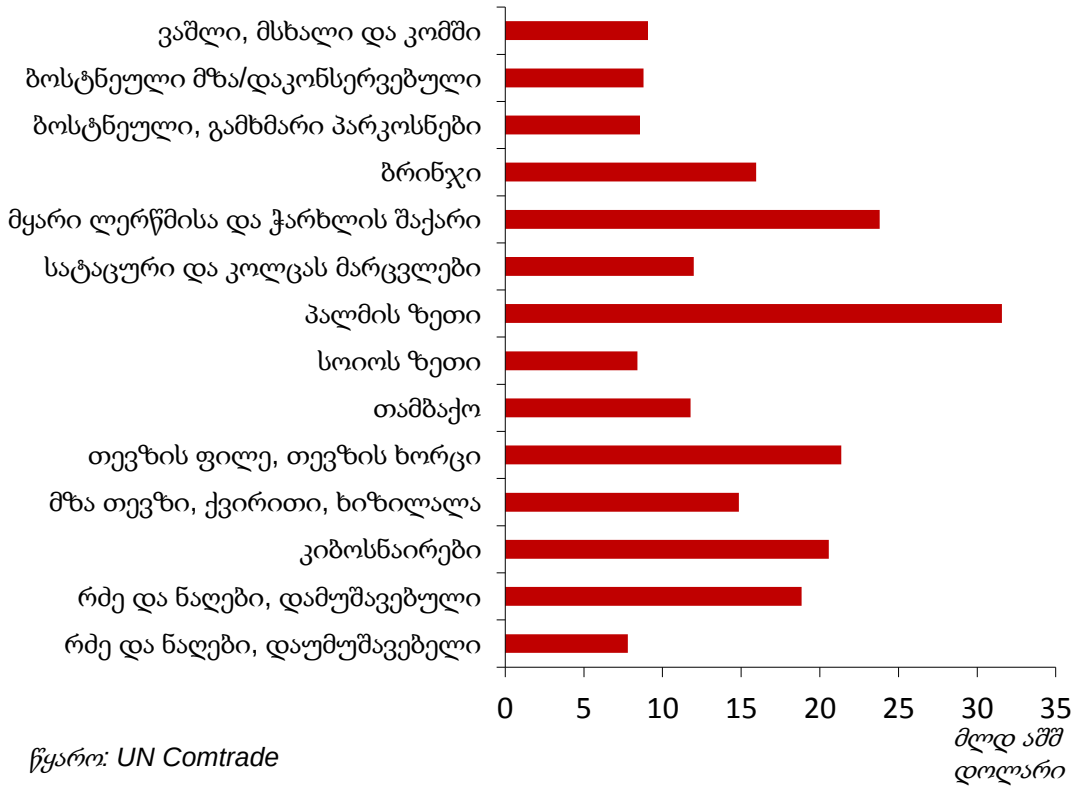

წყარო: UN Comtrade

იმპორტი, 2012-2014

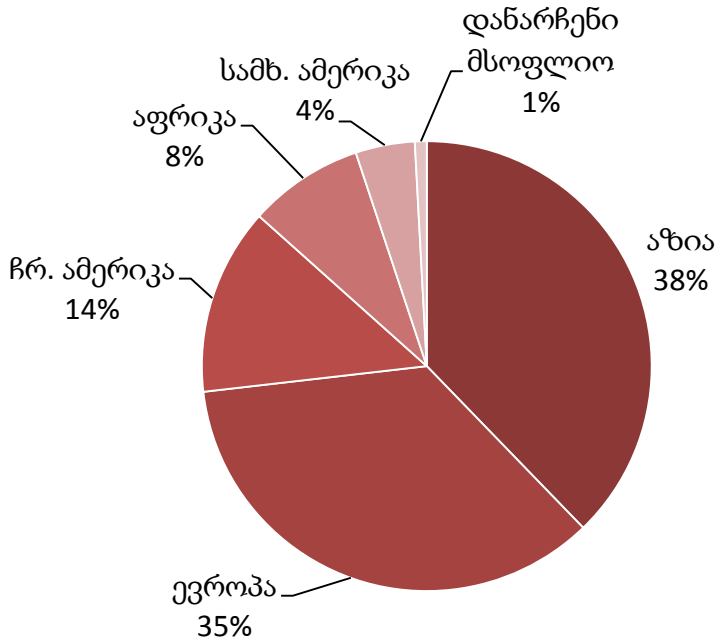

წყარო: UN Comtrade

- ყოველწლიური მსოფლიო ვაჭრობის მოცულობაა დაახლოებით 130 მილიარდი აშშ დოლარი ხილის/ბოსტნეულის/მცენარეული პროდუქტების, 55 მმილიარდი აშშ დოლარი თევზის/ზღვის პროდუქტების და 27 მილიარდი 2 კატეგორიის რძის პროდუქტების
- ევროპული და აზიური ქვეყნების მიერ დიდი იმპორტი

საქართველოს მიმდინარე ექსპორტი, 14 პროდუქტი

მსოფლიო ვაჭრობა, 2012-2014 საშ., ათასი აშშ დოლარი

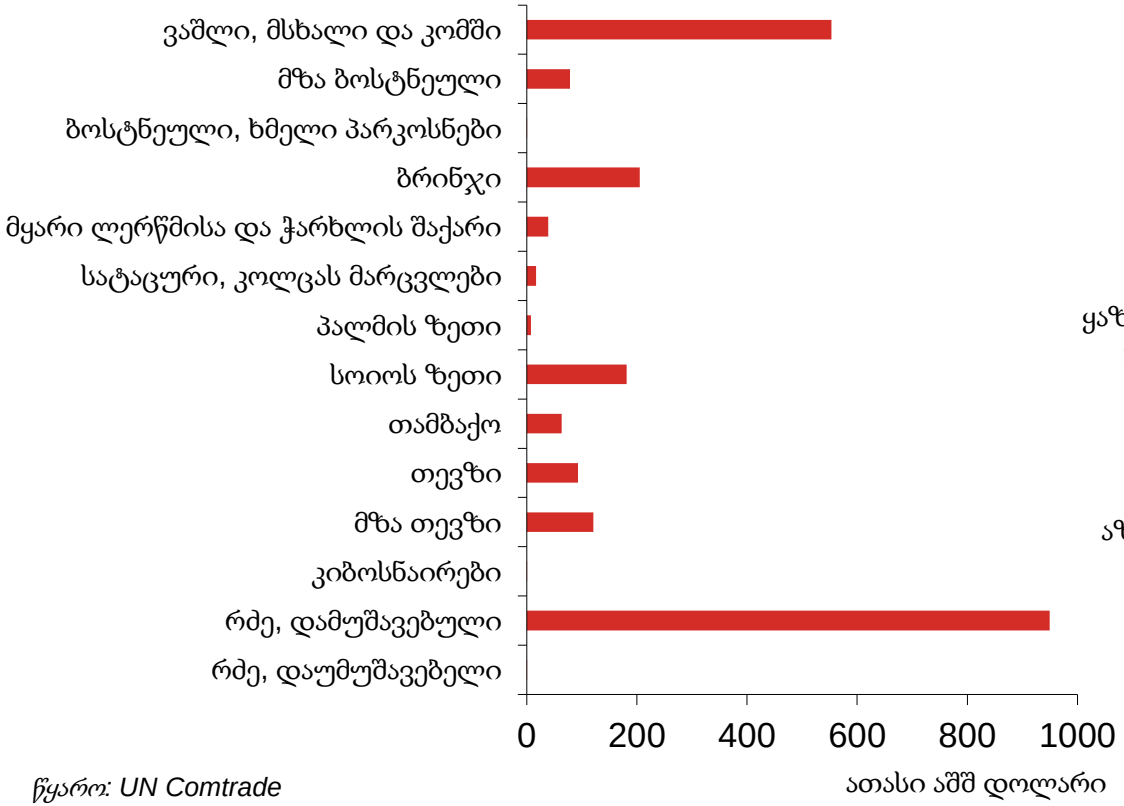

წყარო: UN Comtrade

ექსპორტის დანიშნულების ადგილი 2012-2014

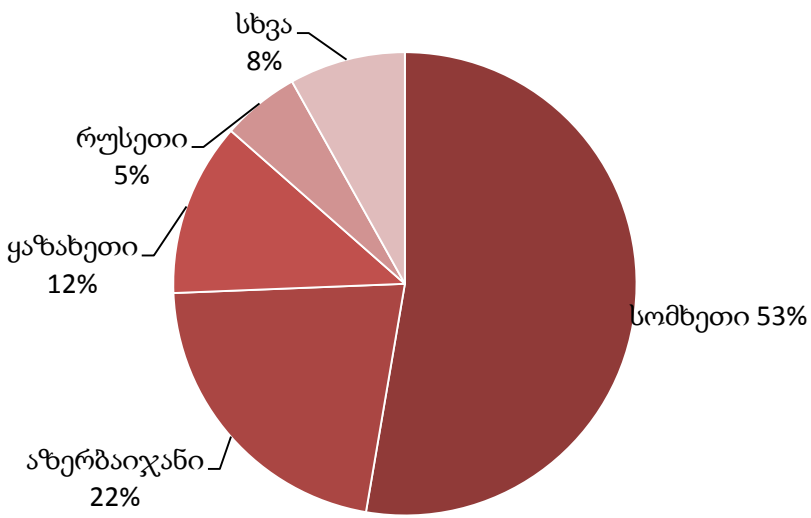

წყარო: UN Comtrade

- ამჟამად ამ პროდუქტებით ვაჭრობა ძალიან მცირე მოცულობისა და უაღრესად რეგიონულია
- დამუშავებულ რძესა და ვაშლს/მსხალს აქვს ყველაზე დიდი სავაჭრო მოცულობა
- ძალიან მცირე მოცულობა (მაგ. პალმის ზეთი) აჩვენებს მხოლოდ რეექსპორტს

მომიჯნავე სექტორები: სოფლის მეურნეობა და საკვების გადამუშავება

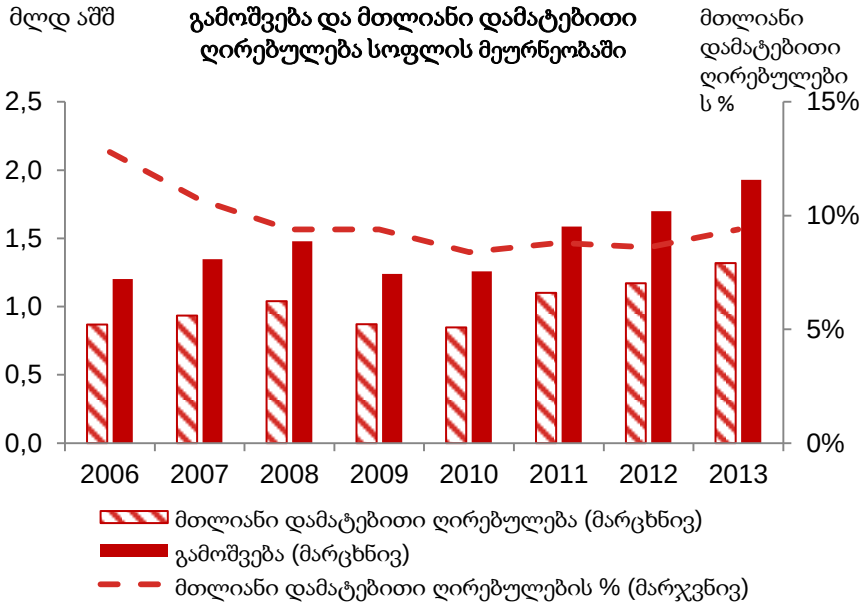

წყარო: საქსტატი

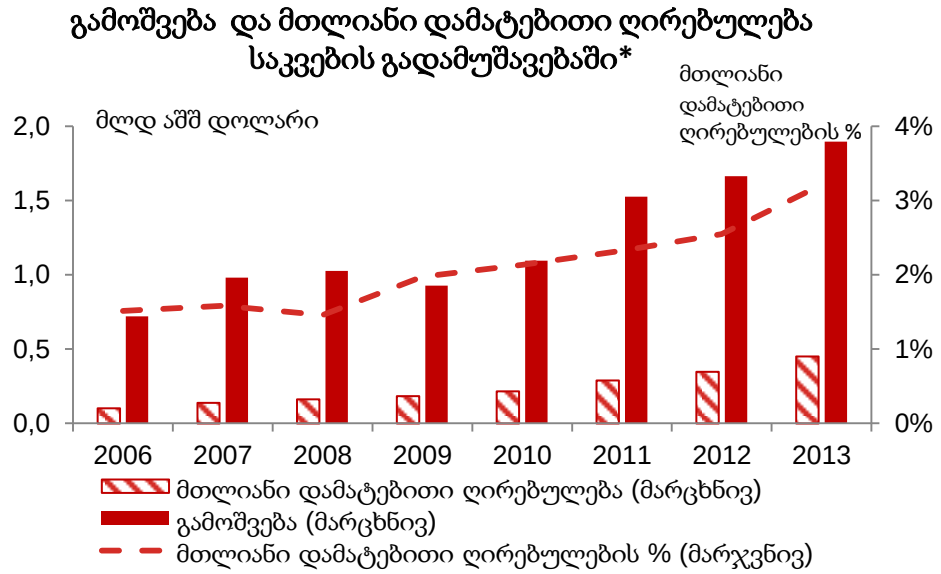

წყარო: საქსტატი

* საკვების, სასმელებისა და თამბაქოს წარმოება

- სოფლის მეურნეობა: მთლიანი დასაქმების თითქმის 50%, ძალიან დაბალი პროდუქტიულობა
- სავაჭრო დეფიციტი (დაახლ. 0.5 მილიარდი აშშ დოლარი) სოფლის მეურნეობაში/საკვებ პროდუქტებში
- ოთხ კატეგორიაზე (თხილი, ალკოჰოლი, სპირტი და ლიქიორი, ღვინო და მინერალური წყლები) მოდის მთლიანი სასოფლო-სამეურნეო ექსპორტის 75%
- ექსპორტზე ორიენტირებული საკვების გადამამუშავებელი კომპანიების ზოგიერთი წარმატებული მაგალითი მიუთითებს პოტენციალზე
- ნედლეულის ხელმისაწვდომობა ხშირად არის საკვების გადამამუშავებელი მრეწველობის შემაფერხებელი დაბრკოლება

2. საქართველოს კონკურენტულობის პოტენციალი

კონკურენტული ფაქტორები სასოფლო-სამეურნეო საკვები პროდუქტების სექტორში

- სასოფლო-სამეურნეო კონკურენტუნარიანობა დამოკიდებულია
  - ნიადაგისა და კლიმატური პირობების მდგრადობაზე (განსხვავდება პროდუქტის მიხედვით
  - ლოჯისტიკასა და ტრანსპორტირებაზე
  - სამუშაოს ხარჯებსა და კვალიფიკაციაზე

- საკვების გადამამუშავებელი მრეწველობის კონკურენტუნარიანობა დამოკიდებულია:
  - კონკურენტული ფასის მქონე ნედლეულზე
  - ლოჯისტიკასა და ტრანსპორტირებაზე
  - სამუშაოს ხარჯებსა და კვალიფიკაციაზე
  - ბაზარზე წვდომაზე, საექსპორტო ბაზრების სტანდარტების დაკმაყოფილებაზე
- **შედეგად, ჩვენ გავაანალიზეთ:**

სოფლის მეურნეობა

- ნიადაგი და კლიმატური პირობები
- ლოჯისტიკა და ტრანსპორტირება
- სამუშაოს ხარჯები და კვალიფიკაცია
- ბაზარზე წვდომა, პროდუქტების სტანდარტი

საკვების გადამუშავება

კონკურენტულობის ფაქტორი 1: ნიადაგი და კლიმატი (1)

მნიშვნელობა

საქართველოს კონკურენტუნა რიანობა

- სასოფლო-სამეურნეო წარმოებისთვის საჭიროა შესაბამისი კლიმატური და ნიადაგის პირობები
- არსებული სპეციალიზაცია ბევრ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტში (მაგ. ღვინო, წყლები)
- ახალი პროდუქტები შეიძლება წარმატებული იყოს (მაგ. თხილი, კივი)
- 22 სხვადასხვა მიკროკლიმატი და ნიადაგის ფართო მრავალფეროვნება – სანაპირო, დაბლობი, მთიანეთი

➢ **ანალიზი უნდა განსხვავდებოდეს პროდუქტების მიხედვით:**

პროდუქტი	საჭირო კლიმატი/ნიადაგი	პირობები საქართველოში	დასკვნა
ვაშლი, მსხალი და კომში	მზიანი, ზომიერი ტემპერატურა	იდეალური კლიმატი, ბევრი შინაური ნაირსახეობა	+
ბოსტნეული	დამოკიდებულია ნაირსახეობაზე, ნიადაგი უნდა იყოს ფხვიერი და კარგად მორწყული	ძალიან კარგი ბევრი ტიპის ბოსტნეულისთვის	+
ბრინჯი	120 დღე თბილი, მზიანი ამინდი, დატბორილი მინდვრები, ჭარბი წყალი	გამოსადეგია მხოლოდ დასავლეთ საქართველოში	(+)
ლერწამი და ჭარხლის შაქარი	ტროპიკული ან ზომიერი კლიმატი	არც ისე კარგი, მაგრამ მაინც იწარმოება ქართლის რეგიონში	-

კონკურენტული ფაქტორი 2: ნიადაგი და კლიმატი (2)

პროდუქტი	საჭირო კლიმატი/ნიადაგი	პირობები საქართველოში	დასკვნა
სატაცურის ან კოლცას მარცვლები	10° C ტემპერატურა არის იდეალური, კარგად მორწყული ნიადაგი არის საუკეთესო	კლიმატური და ნიადაგის პირობები დამაკმაყოფილებელია წარმოებისთვის	+ (როგორც ზამთრის მოსავალი)
პალმის ზეთი	იზრდება მხოლოდ ეკვატორიდან 10 გრადუსით ჩრდილოეთით ან სამხრეთით	უვარგისი	-
სოიოს ზეთი	გამოსადეგი ნიადაგის ფართო არჩევანი, თბილი ამინდი	კარგი პირობები	+
თამბაქო	სიცხე და ტენი	შესანიშნავი პირობები აჭარის მთიანეთში	+
თევზი/კიბოსნაირნი	საკმარისი ჟანგბადი. ოკეანე, მდინარე ან აკვაკულტურა	შავ ზღვაში მცირე საზღვაო სიცოცხლეა. კარგი პოტენციალი აქვს მდინარეებს, ტბებს და აკვაკულტურას	+
რძე და ნაღები	ბალახის საძოვრები, ზომიერი ტემპერატურა	საკმარისი ნალექი და მზის სინათლე	+

დედააზრი

- **პალმის ზეთი, ლერწმის/ჭარხლის შაქარი შუეფერებელია, მწირი პოტენციალი ბრინჯისთვის**
- **ყველა სხვა პროდუქტი/ნედლეული შესაძლებელი ჩანს**
- **აშკარა შედარებითი უპირრატესობა სოფლის მეურნეობაში გარდაიქმნება ამ პროდუქტებად**

კონკურენტულობის ფაქტორი 2: ტრანსპორტირება და ლოჯისტიკა

მნიშვნელობა

- საჭიროა ტრანსპორტირება ადეკვატურ პირობებში (მაგ. მაცივრით), განსაკუთრებით ხილისთვის, თევზის/ზღვის და რძის პროდუქტებისთვის

საქართველოს კონკურენტუნარიანობა

- ძირითადი **გზები** დამაკმაყოფილებელია, მეორეხარისხოვანი და სოფლის გზები ხშირად ცუდ მდგომარეობაშია
- **სარკინიგზო** სისტემა არ არის კარგ მდგომარეობაში და აქვს მაღალი სატვირთო ტარიფები
- ფოთის **პორტი** იძლევა საზღვაო ექსპორტის საშუალებას, მაგრამ შეზღუდული რეგულარული კავშირებით

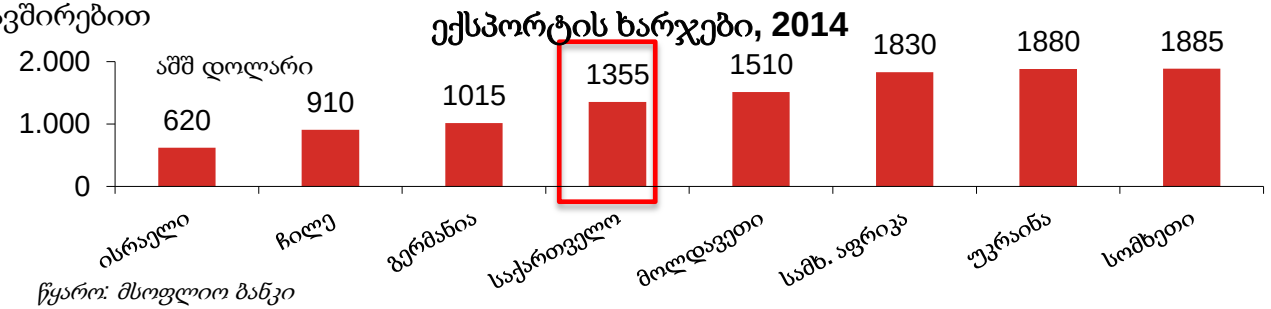

- ლოჯისტიკური ინფრასტრუქტურით ჩამორჩება კონკურენტების უმრავლესობას:

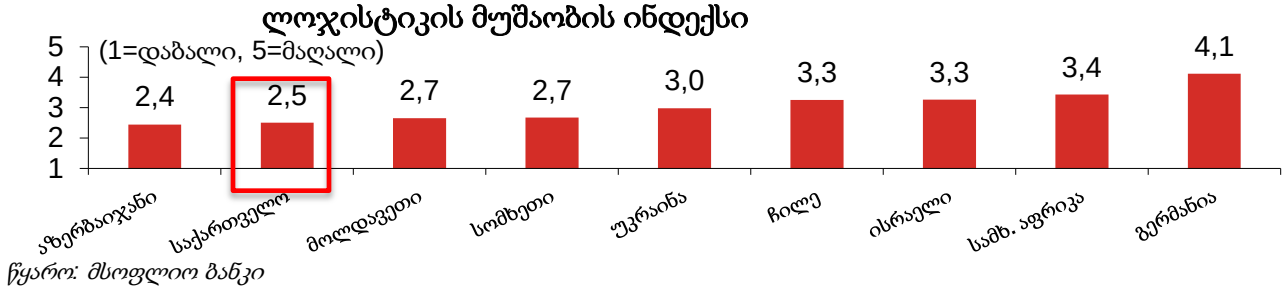

დედააზრი

- **შიდა ტრანსპორტირება სოფლებში (ფერმიდან ქარხნამდე) უფრო რთულია, ვიდრე ექსპორტი (ქარხნიდან პორტამდე)**
- **ტრანსპორტის მქონე ადგილების არჩევა გადამწყვეტი იქნება და ხანდახან ზღუდავს ქარხნებს**
- **შეიძლება საჭირო იყოს ინვესტიციები მაცივრების აღჭურვილობაში/საკუთარი ლოჯისტიკური ინფრასტრუქტურა**

კონკურენტულობის ფაქტორი 3: სამუშაო ხარჯები და კვალიფიკაცია

მნიშვნელობა

- სოფლის მეურნეობისა და საკვების გადამუშავების სექტორი მოითხოვს ბევრ მუშახელს

საქართველოს კონკურენტუნა რიანობა

- სექტორში დასაქმების მაღალი მაჩვენებლისა და დაბალი პროდუქტიულობის გამო შრომის ხელმისაწვდომობა
- ძალიან დაბალი საშუალო ხელფასი (იგულისხმება მხოლოდ ანაზღაურების მქონე მუშები და არა თვითდასაქმებულები)
- ხელფასები უნარ-ჩვევების მქონე მუშებისთვის სავარაუდოდ უფრო მაღალია, მაგრამ მაინც კონკურენტულია

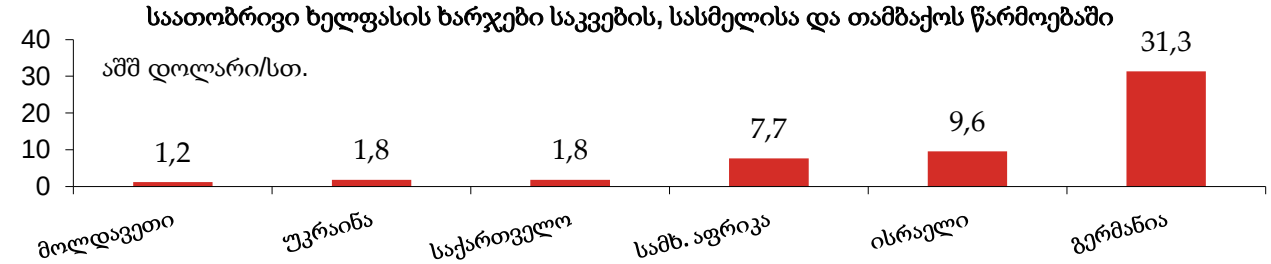

წყარო: საქსტატი

- სამხრეთ აფრიკა და ისრაელი ეწევიან წარმატებულ ექსპორტს ბევრად მაღალ ხეფასების ფონზე, მაგრამ მაღალი პროდუქტიულობთაც
- ისრაელი ძალიან წარმატებულია სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ინოვაციებში
- თუ პროდუქტიულობა გაიზრდება ინვესტიციების მეშვეობით, სამუშაო ხარჯები იქნება ძირითადი შედარებითი უპირატესობა საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო სექტორისთვის

დედააზრი

- მიმზიდველი სახელფასო პირობები, მუშახელის არსებობა, საჭირო იქნება ტრენინგი
- თუ ნედლეულის წარმოება არის აუთსორსირებული, კონტრაქტორებს დასჭირდებათ მხარდაჭერა ნოუჰაუსა და კაპიტალის ინვესტიციებთან დაკავშირებით

კონკურენტულობის ფაქტორი 4: წვდომა ბაზარზე, პროდუქტის სტანდარტები

მნიშვნელობა

- საკვები პროდუქტები ექვემდებარება მკაცრ სტანდარტებს
- წვდომა ბაზარზე ხშირად აბრკოლებდა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტებს (სატარიფო და არასატარიფო ბარიერები)

საქართველოს კონკურენტუნა რიანობა

წვდომა ბაზარზე

- ბევრ საინტერესო ბაზარს (მაგ. აზიის) აქვს დაბალი სატარიფო და არასატარიფო ბარიერები
- DCFTA -ის მეშვეობით, პრივილეგირებული წვდომა ევროკავშირის ბაზარზე
- ზოგიერთი შესვლის საფასურის მოთხოვნა რცება: ვაშლი, მსხალი, პომიდორი, კიტრი
- ზოგიერთი პროდუქტი არის გაყალბების საწინააღმდეგო მექანიზმის ქვეშ: ეს კვოტები გადაიხედება, თუ საქართველოს წარმოებია გაიზრდება
- წვდომა რუსულ ბაზარზე მოიცავს პოლიტიკურ რისკებს

პროდუქტის სტანდარტები

- ყველაზე მკაცრი ცხოველურ პროდუქტებზე (მაგ. თევზი/ზღვის პროდუქტები, რძის ნაწარმი)
- ამჟამად ქართულ სოფლის მეურნეობას აკლია ინვესტიციები, რათა დააკმაყოფილოს სტანდარტები
- მაგრამ წარმატებული მაგალითები შიდა კომპანიების, რომლებიც ექსპორტს ეწევიან განვითარებულ ეკონომიკურ ბაზრებზე (კივი, დამუშავებული ბოსტნეული – პომიდრის წვენი,მწნილები)
- სტანდარტების დაკმაყოფილება არის ნებასურვილის საკითხი, ინვესტიციები უნდა ჩაიდოს გარე ნოუჰაუსა და ახალ აღჭურვილობაში

დედააზრი

- **კარგი წვდომა მიმზიდველ მომიჯნავე ბაზრებზე (ევროკავშირი, ახლო აღმოსავლეთი)**
- **სტანდარტები მოითხოვს ინვესტიციებს, მაგრამ წარმატებული შემთხვევები უკვე არსებობს**

პოლიტიკური შედეგები

- **კვლევა:**
  - საჯარო კვლევითმა ინსტიტუტებმა უნდა შეისწავლონ ახალი მოსავლისა და პროდუქტების წარმოებისა და ექსპორტის შესაძლებლობები
  - კერძო სექტორის მიერ ექსპერიმენტები უნდა წახალისდეს და შემოწმდეს
- **ინვესტიციების მოზიდვა:**
  - პოტენციური ინვესტორები აქტიურად უნდა ჩაერთონ ინვესტიციებში
  - უფრო მაღალი დამატებითი ღირებულების წარმოება (მაგ. დამუშავებული/პრემიუმ პროდუქტები) უნდა წახალისდეს
  - ლოჯისტიკაში ინვესტორების მოზიდვა შეამცირებს სასოფლო-სამეურნეო საკვები პროდუქტების ინვესტორების ხარჯებს
- **ტრანსპორტირება:**
  - სატრანსპორტო სისტემის მოდერნიზება უნდა გაგძელდეს და გაძლიერდეს
  - სოფლის, მეორეხარისხოვანი გზების განახლება უნდა გახდეს პრიორიტეტი პოტენციური ინვესტიციების არეალში
- **სტანდარტები:**
  - დონორ ორგანიზაციებს უნდა მიმართონ დახმარებისთვის
  - ქვეყნის მასშტაბით პროდუქციის ხარისხის წახალისება ქმნის ქვეყნის საერთაშორისო რეპუტაციას

დასკვნა და შეფასება

არსებული მდგომარეობა

- დიდი სოფლის მეურნეობის სექტორი, მაგრამ დაბალი პროდუქტიულობა და სავაჭრო დეფიციტი

კონკურენტულობის ფაქტორები

- ნიადაგი და კლიმატური პირობები ვარგისია ბევრი სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტისათვის
- მთავარი გზები დამაკმაყოფილებელია; სასოფლო გზების ცუდმა მდგომარეობამ შეიძლება მალფუჭებადი პროდუქტების ტრანსპორტირება გაართულოს
- ძალიან კონკურენტული ხელფასები სოფლის მეურნეობასა და საკვების გადამუშავებაში
- კარგი წვდომა ბაზარზზე
- საჭიროა ინვესტიციები ტექნოლოგიებში (სტანდარტები და ლოჯისტიკა)

დასკვნა

- სასოფლო-სამეურნეო კვების პროდუქტების დივერსიფიკაციის შესანიშნავი პოტენციალი
- დიდი ინვესტიციების საჭიროება უფრო მაღალი დამატებითი ღირებულების , გადამუშავებული პროდუქტებისთვის, მაგრამ უფრო მაღალი ეკონომიკური სარგებელიც
- მიმზიდველი მაღალი პოტენციალის მქონე პროდუქტები:

  ვაშლი/მსხალი; გადამუშავებული ბოსტნეული, (გადამუშავებული) თევზი, (გადამუშავებული) რძის პროდუქტები, თამბაქო, სატაცურის/კოლცას მარცვლები

საკონტაქტო ინფორმაცია

დავიდ საჰა
saha@berlin-economics.com

ია კაცია
i.katsia@iset.ge

გერმანელ ეკონომისთა ჯგუფი საქართველო
c/o BE Berlin Economics GmbH
შილერის ქ. 59, D-10627 ბერლინი
ტელ.: +49 30 / 20 61 34 64 0
ფაქსი: +49 30 / 20 61 34 64 9
www.get-georgia.de
ტვიტერი: @BerlinEconomics